

Time: 3 hours

Marks: 100

Note:

1. All questions are compulsory.
  2. All questions carry equal marks.
  3. Figures to the right indicate marks assigned to each sub-questions.
1. Attempt **any two** of the following:
    - a) Define and explain the term 'Demography'. Bring out its significance. **10**
    - b) Write a note on Nuptiality (Age at Marriage) in India. **10**
    - c) Define 'Sex Ratio'. Analyse the various factors affecting sex ratio in India. **10**
  2. Attempt **any two** of the following:
    - a) Examine the various causative factors of migration. **10**
    - b) Explain the concept of 'Right to City' with reference to Henri Lefebvre. **10**
    - c) Bring out the trends and pattern of migration in Mumbai with suitable examples. **10**
  3. Attempt **any two** of the following:
    - a) Elaborate on the various issues and concerns involved in women's right to health care. **10**
    - b) Write a note on the rights of the differently abled people to health care. **10**
    - c) Analyse the key issues involved in 'The Surrogacy (Regulation) Bill, 2016'. **10**
  4. Attempt **any two** of the following:
    - a) Evaluate the Criminal Justice System in India. **10**
    - b) Highlight the various Constitutional Rights and Duties of the citizens from the point of view of criminal justice. **10**
    - c) Explain the need for reforms in the Criminal Justice System in India with reference to judiciary. **10**
- Q5** Write **any two** short notes from the following:
- a) Fertility **10**
  - b) Characteristics of migrants in India **10**
  - c) Major issues in In vitro fertilization (IVF) **10**
  - d) Investigation and Police **10**

(मराठी रुपांतर)

[वेळ: ३ तास]

[गुण: १००]

- सूचना: १. सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
२. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
३. उजवीकडील अंक प्रत्येक उपप्रश्नांना दिलेले गुण दर्शवितात.
- प्र.१** खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
- अ) लोकसंख्याशास्त्राची व्याख्या सांगा आणि त्याचे महत्व स्पष्ट करा. १०
ब) 'भारतातील विवाह वेळेचे वय' यावर टीप लिहा. १०
क) लिंग प्रमाणाची व्याख्या सांगा. भारतातील लिंग प्रमाणावर प्रभाव टाकणाऱ्या वविध घटकांचे विश्लेषण करा. १०
- प्र.२** खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
- अ) स्थलांतराच्या विविध कारक घटकांचे परीक्षण करा. १०
ब) हेन्री लीफब्रेव्ह च्या संदर्भासह नगरांचा अधिकार संकल्पना स्पष्ट करा. १०
क) अचूक उदाहरणासह मुंबईतील स्थलांतराचे स्वरूप आणि कल विशद करा. १०
- प्र.३** खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
- अ) स्त्रियांच्या आरोग्य निवारणाच्या अधिकारांमध्ये समाविष्ट असलेल्या विविध विषय आणि समस्यांचा तपशील द्या. १०
ब) दिव्यांग व्यक्तीचे आरोग्य निवारणाचे अधिकार यावर टीप लिहा. १०
क) 'सुरोगसी (नियमन) विधेयक २०१६' मधील प्रमुख मुद्द्यांचे विश्लेषण करा. १०
- प्र.४** खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
- अ) भारतातील गुन्हेगारी न्याय व्यवस्थेचे मूल्यमापन करा. १०
ब) गुन्हेगारी न्यायाच्या संदर्भात व्यक्तींच्या विविध संविधानिक अधिकार व कर्तव्यांना अधोरेखित करा. १०
क) न्यायालयाच्या संदर्भात भारतातील गुन्हेगारी न्यायव्यवस्थेतील सुधारणांसाठीची गरज विशद करा. १०
- प्र.५** खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टीप लिहा.
- अ) जनन १०
ब) भारतातील स्थलांतरीतांची वैशिष्ट्ये १०
क) आय.व्ही. एफ. संबंधी प्रमुख मुद्दे १०
ड) शोधकार्य आणि पोलीस १०

*****